

Nr 106.

Av herr **Wigforss m. fl.**, *angående skrivelse till Konungen med anhållan om utarbetande av en lagstiftning om driftsnämnder.*

Den 29 juni 1920 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté att verkställa utredning angående den industriella demokratis problem. I de direktiv som angåvo riktlinjerna för kommitténs arbete, hette det:

»Under de senaste åren ha i olika länder och från olika håll uppslag givits till en nygestaltning av förhållandet inom industrien och jämförliga företag mellan produktionsmedlens ägare, produktionens tekniska ledare och de i produktionen i olika ställningar medverkande, varigenom åt dessa sistnämnda grupper skulle beredas ett tryggt inflytande på vederbörande företags förvaltning och allmänna utveckling och därigenom främjas en nu ofta saknad solidaritet hos industriens arbetare med den produktion, som deras arbete skapar. Den tankegång, som ligger bakom dessa förslag om införande av s. k. industriell demokrati, plägar ofta uttryckas med den jämförelsen, att inom det nutida ekonomiska livet måste försiggå en utveckling parallellt med den, som redan ägt rum inom det politiska området, nämligen från envælde till demokratiskt styrelsesätt.

Genom fackföreningarnas växande inflytande på arbetsvillkoren har väl arbetsgivarens allena rådande, såvitt rör arbetsvillkoren, redan i hög grad beskurits. Kollektivavtalen, vilka ju i vårt land vunnit en vidsträckt utbredning, utgöra inseglet på fackföreningarnas medbestämmanderätt. Det är nödvändigt och gagneligt, att arbetaren för bevakande av sin rätt och sina intressen har stödet av sin fackliga klassorganisation, men det ligger därvid i sakens natur, att han gentemot företaget, där han nedlägger sin arbetskraft, långt oftare står som en utifrån krävande fordringsägare än som en i dess allmänna förkovran intresserad medarbetare. Den industriella demokratien erbjuder sig då som en komplettering till fackföreningarnas strävanden att tillvarata sina medlemmars intressen, men genom själva sin organisatoriska form måste den på samma gång fästa arbetarna närmare vid produktionen och sålunda i hela samhällets intresse skapa en ny sporre till densammans ökning. Därigenom att arbetaren och tjänstemannen får så att säga inifrån följa företagets förvaltning samt erhålla inflytande på densammans utveckling och förkovran, befrias han från den förlamande känslan av att vara blott en själlös och likgiltig kugge i ett stort maskineri, med vilket han har föga eller intet gemensamt. Han kan inom ett sådant system även i storproduktionen på ett annat sätt än förr åter känna arbetsglädje. Genomförandet av den industriella demokratien innebär ur denna synpunkt ett fullföljande av den utvecklingslinje, som redan begynts i och med erkännandet av fackföreningarnas rätt till inflytande på arbetsvillkoren.»

Med ledning av dessa direktiv har kommittén verkställt sin utredning och den 31 mars 1923 till Kungl. Maj:t överlämnat ett betänkande jämte förslag till lag om driftsnämnder.

Då motionärerna nu önska föra fram denna fråga till riksdagens prövning och hemställa, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de av kommittén uppdragna linjerna, torde det i stort sett vara tillräckligt att hänvisa till ovannämnda kommittébetänkande.

I fråga om de av kommittén utformade lagbestämmelserna synes det likväl vara motiverat att föreslå ett par tillägg, vilka upptagits av den fackliga landsorganisationen i dess tillstyrkan av en lagstiftning om driftsnämnder.

Den i lagförslaget upptagna begränsningen av driftsnämnderna till »industri och hantverk» synes vara onödigt snäv och såväl »transportverksamhet» som »handel» kunna med fördel inbegripas under lagen.

Då i § 18 förutsättes, att driftsnämnderna under vissa förhållanden kunna taga befattning med frågor om arbetares avskedande synes det av flera skäl också böra stadgas, att under samma förutsättning även frågor om arbetares antagande kunna upptagas till behandling i nämnden.

Slutligen finnes anledning att bland straffbestämmelserna i § 22 även upptaga straffpåföljd för arbetsgivare, som direkt söker göra lagen overksam antingen genom att vägra lämna föreskrivna upplysningar eller genom att lämna medvetet falska och vilseledande uppgifter.

De allmänna grundtankar, som ligga bakom här framlagda motion, äro desamma som i kommitténs betänkande blivit närmare utformade.

Utgångspunkten har varit övertygelsen, att det för arbetarna och deras organisationer icke är önskvärt och i längden icke heller möjligt, att i förhållande till produktionens problemers intaga den utanförstående och likgiltige iakttagarens roll. Både för arbetarna själva och för samhället i dess helhet är det av allra största vikt, att fackföreningarnas negativa hållning förbytes i ett positivt intresse och en aktiv medverkan. Att en dylik nyorientering måste vara förbunden med synnerligen stora svårigheter, är så uppenbart, att någon närmare utläggning härav torde vara överflödigt. Fastän man på arbetsgivaresidan inte kan vara blind för det olyckliga i nu rådande förhållanden och för det produktionsbefrämjande i arbetarnas aktiva medverkan, är motviljan på detta håll mot att rubba på de gamla positionerna dock så stark, att de fyra arbetsgivare, som varit ledamöter i kommittén reserverat sig mot varje lagstiftning på området och lämnat alldeles oklart, vad de anse lämpligt att åstadkomma på frivillighetens väg. Å andra sidan har en av kommitténs ledamöter från arbetaresidan ansett fördelarna av den föreslagna lagstiftningen så små och riskerna för de fackliga organisationerna så stora, att även han reserverat sig, men till förmån för en lagstiftning, som åt arbetarna skulle trygga ett större inflytande.

Den kritik som sålunda från olika håll riktas mot tanken på en effektiv

samverkan mellan företagsledning och fackföreningar till produktionens befrämjande, har av kommittén i dess allmänna motivering upptagits till granskning. Och visserligen finnes denna kritik sakna tillräcklig bärkraft, när den söker framställa varje strävan att vinna arbetarnas positiva medverkan såsom fåfång möda, men å andra sidan erkännes det, att motsättningarna för närvarande äro så skarpa, solidariteten mellan arbetarna och de enskilda ägarna så ringa, att idén om något slags »samstyre» av de båda parterna icke synes ha några utsikter att under nu rådande förhållanden med framgång kunna förverkligas på lagstiftningens väg. Om fackföreningarnas ställning till produktionsproblemet skriver kommittén sålunda:

»Skall arbetareklassen kunna vinnas för en i viss mån ny uppfattning av sin ställning till produktionen, måste fackföreningsrörelsen vinnas. Utgör fackföreningsrörelsen och de idéer, som djupast behärska densamma, ett oöverstigligt hinder för arbetarnas positiva medverkan vid produktionens utveckling, då får man åtminstone för vårt lands vidkommande uppge hoppet om att kunna förverkliga det, som runt om i världen anses för själva kärnpunkten i strävandet mot industriell demokrati. Kommittén har icke kunnat tillägna sig en dylik uppfattning. Dess sammansättning borgar för, att den är väl bekant med konflikterna mellan arbetsgivarnas och arbetarnas intressen och icke kan vara böjd för att underskatta deras skarpa. Men kampen mellan de båda parterna om fördelningen av industriens avkastning har aldrig helt kunnat bortskydda deras gemensamma intresse av att någonting finns att fördela, och att fackföreningarnas verksamhet hittills varit koncentrerad kring målet att skaffa arbetarna så gynnsamma villkor som möjligt vid delningen, utgör intet bevis för att samma fackföreningar skulle vara oförmögna att företräda arbetarnas intresse av en förbättrad produktion.

Inom kommittén ha den svenska fackföreningsrörelsens synpunkter varit väl företrädda. Och representanterna för dessa synpunkter dela helt och fullt den framförda uppfattningen, att även när det gäller industriens förvaltning och arbetarnas intresse av en förbättrad produktion, utgöra de existerande fackliga organisationerna den enda grund, varpå man lämpligen kan bygga vidare. Det problem, man därvid måste lösa, har för dem telt sig som en väsentlig del av den stora »sociala fråga», inför vilken de moderna samhällena blivit ställda genom den industriella utvecklingens egen natur, och som i sin största förkortning skulle kunna formuleras som problemet att »inorganisera arbetarna i samhället, d. v. s. att av en mot »det gamla» samhället fiendlig lönearbetareklass skapa villiga medarbetare vid ett gemensamt samhälles förkovran. En dylik utveckling förefaller dem vara intimt förknippad med möjligheten att övervinna fackföreningsrörelsens hittillsvarande hållning gentemot produktionen och att ersätta den med ett positivt intresse och en aktiv medverkan. Med sin kännedom om idéer och stämningar inom fackföreningsvärlden tveka de icke att som sin övertygelse uttala, att i dessa intet hinder föreligger, som i och för sig skulle omöjliggöra en förändrad hållning gentemot produktionen. De tro sig tvärtom kunna inom rörelsen iakttaga ett stigande intresse för produktionens problem, en växande insikt om deras betydelse för arbetarnas egen ställning och för fackorganisationernas möjligheter att förbättra densamma. Och det är icke minst på detta arbetarnas omedelbara intresse av produktionens

avkastning, som man från fackföreningshåll grundar sina anspråk på att få ha ett ord med i laget vid industriens förvaltning.»

Med en solidaritet mellan de enskilda kapitalägarna och arbetarna, som skulle utgöra grundvalen för ett verkligt och uppriktigt »kompanjonskap» vid industriens förvaltning är något annat. Planerna att skapa en dylik solidaritet genom delägarskap, andel i vinst el. dyl. göras därför till föremål för en kort behandling, som utmynnar i slutsatsen, att »varje något så när representativ opinion» på arbetare- eller arbetsgivaresidan saknas, »som skulle kunna bilda underlaget för en lagstiftning i nämnda riktning.»

Resultatet av hela den förda diskussionen blir därför, att man måste söka sig fram på andra vägar, och det vill tills vidare säga den gamla förhandlingsvägen mellan arbetarnas organisationer och arbetsgivarna. Sista delen av den allmänna motiveringen, vari den sålunda intagna ståndpunkten klarlägges, torde här till slut böra i sin helhet anföras. Det faktum, att en opinion för mera intimt samarbete mellan parterna saknas, har, beter det,

»så mycket större betydelse, som kommittén lagt de bestående organisationerna inom industrien till grund för sina förslag. Det är fackföreningarna, som skola ta hand om de nya uppgifter, som kunna tillfalla arbetareparten, och fackföreningarnas villiga medverkan är sålunda en nödvändig förutsättning för framgång. Det förefaller därför knappast rådligt att i nu förevarande avseende söka med lagstiftning gå opinionen inom fackföreningarna i förväg. Men å andra sidan pekar den nämnda utgångspunkten också på möjligheten att utvecklingen inte över allt behöver vänta, tills förutsättningarna mognat utefter hela linjen och takten alltså finge bestämmas av de grupper, för vilka vissa föreslagna förändringar av olika anledningar kunde vara minst lämpade. Förhållandena inom olika industrier äro för övrigt så pass skiftande, både rent materiellt och i fråga om arbetarnas egna uppfattningar, att det endast kan vara önskvärt, att vägen lämnas fri för en strävan att anpassa eventuella planer om arbetarnas »medbestämmanderätt» och »ekonomiska intressegemenskap» efter de konkreta förutsättningarna på skilda områden.

Denna slutsats har emellertid en räckvidd utöver den typ av förslag, som här ovan närmast varit föremål för diskussion. Den gäller även för andra utvecklingsvägar, som utan tvivel äro tänkbara. Fackföreningarna kunna vara villiga att ge sitt stöd åt arbetet för produktionens höjande, i utbyte mot en bättre och säkrare ställning för sina medlemmar, utan att detta behöver formligen byggas på andel i vinst eller delägarskap. Vad som i detta fall kan eller icke kan komma att ske, saknar man möjligheter att nu uttala sig om. Det enda som förefaller någorlunda säkert är, att organisationsplaner av åsyftat slag i första rummet måste utarbetas bland dem som äro bäst förtrogna med de olika företagen och de olika industrierna, d. v. s. arbetarna och arbetsgivarna själva. Först när dylika planer föreligga i sina allmänna drag utarbetade och stödda av en opinion bland de i frågan närmast intresserade, synas förutsättningarna för ett framgångsrikt ingripande från samhällets sida vara för handen.

Om kommittén sålunda icke anser sig i detta ögonblick kunna framlägga förslag, som skulle åt de anställda giva »ett tryggt inflytande på veder-

börande företags förvaltning och allmänna utveckling» i den meningen att arbetarna antingen såsom likaberättigad part finge vara med och utse ledningen eller också utrustade med befogenhet att i vissa hänseenden begränsa den av ägarna utsedda ledningens beslutanderätt, så hindrar detta icke, utan understryker snarare det angelägna i att vissa *förberedande åtgärder* omedelbart vidtagas, varigenom förutsättningarna för en eventuell vidare utveckling kunna bringas att klarna och uppmärksamheten inriktas på de viktiga problem, som här vänta sin lösning.

Det förslag till *lag om driftsnämnder* vid industriella företag, som av kommittén framlägges, har just till syfte att utgöra ett dylikt förberedande steg. Det avser att skapa formerna för en regelbunden förhandling mellan arbetsgivare och arbetare rörande deras gemensamma intresse av produktionens förkovran. I den mån en samverkan av detta slag visar sig svår att i praktiken realisera under de nu härskande förhållandena, med den nuvarande fördelningen av såväl avkastning som inflytande vinnas de i varje särskilt fall naturliga utgångspunkterna för mer eller mindre genomgripande omställningsplaner.

Det kan från denna synpunkt förefalla som en brist, att kommitténs förslag endast upptar inrättandet av dylika förhandlingsorgan vid de särskilda företagen. För diskussion av frågor som röra hela industrigrenar, och som endast kunna lösas genom allmänna överenskommelser, skulle fortfarande en naturlig mötespunkt saknas. Och man erinrar om att de engelska s. k. Whitleyråden just bildats såsom »joint industrial councils» för hela industrier, emedan man på denna väg trott sig bäst tillgodose behovet av organ för behandling av gemensamma intressen.

Kommittén är livligt övertygad om det önskvärda, för att icke säga nödvändiga i en behandling av industriens allmänna problem genom representanter för arbetsgivare och arbetare inom hela näringsgrenen. Men det förefaller, som om förhandlingsorgan av detta slag ganska lätt skulle kunna bildas av vidkommande arbetare och arbetsgivareorganisationer under större hänsynstagande till de inom varje industri rådande förhållandena, än som för kommittén skulle vara möjligt. Och att huvudintresset riktats in på driftsnämnder vid de särskilda företagen, hänger samman med själva grundtanken i hela förslaget, nämligen att det är produktionens förkovran och arbetarnas ställning inom produktionsprocessen, varom det skall förhandlas. Det är då naturligt, att utgångspunkten sökes i de särskilda företagen och på arbetsplatsen, där arbetarna stå i den närmaste kontakten med produktionsproblemen och ha möjlighet att göra omedelbara insatser. De engelska industriråden enligt Whitley-systemet synas icke i särdeles stor utsträckning ha tagit upp frågorna om produktionen, och detta torde icke sakna sammanhang med att uppmärksamheten från början mera inriktats på de landsomfattande råden än på »verkstadskommittéerna», att man alltså börjat organisationsarbetet liksom uppifrån. Det torde vara säkrare att börja bygga från grunden.

Med den nu framlagda uppfattningen blir det också en naturlig konsekvens, att de föreslagna driftsnämnderna få sin verksamhet koncentrerad kring produktionsfrågorna. Även i detta hänseende torde olikheten mellan kommitténs förslag och de i Centraleuropa genomförda driftsrådslagarna bli observerad och kanske föremål för kritik. Men kommittén har fullt medvetet och utan meningsskiljaktighet slagit in på nu antydda väg. Detta har icke berott enbart därpå, att den ansett till och med varje skymt av miss-

tanke böra undvikas, att de nya organen skulle vara tänkta såsom »surrogat för dåliga fackföreningar», utan lika mycket av omtanke för de nya positiva uppgifterna. Det bör från början stå klart, att förslaget är frukten av en viss nyorientering inom både arbetare- och arbetsgivareläget, att det förutsätter en förskjutning eller utvidgning av arbetarnas intresse för de ekonomiska problemen, till vilken man bland arbetsgivare inte ställer sig helt avvisande. Men ett försök att ge form åt dessa ännu oklart fattade strävanden, att medvetet rikta in arbetarnas intresse på de nya målen, att åtminstone skapa vissa utgångspunkter för en ny ordning, varigenom arbetarna skulle bli i tillfälle att aktivt medverka i produktionens utveckling och taga del i dess ledning, ett dylikt försök kan endast skadas av att den centrala uppgiften föres in bland tusen och en andra omsorger, som kunna vara betydelsefulla nog, men som inte äga nödvändigt samband med det nya i rörelsen och som inte på samma sätt beteckna en utvidgning av fackföreningarnas gamla verksamhetsområde. Härmed är naturligen inte sagt, att någon enkel gränslinje skulle kunna dragas mellan de gamla och de nya fackföreningsorganens uppgifter. De gripa utan tvivel in i varandra. Men uppmärksamhetens inriktning är av väsentlig betydelse, och sedan får erfarenheten och fackföreningarnas eget omdöme i de konkreta fallen falla avgörandet.

Den yttre ramen till en förhandlingsordning kan emellertid icke gärna anses tillräcklig, även om det blott gäller ett rent förberedande steg i syfte att föra arbetare och arbetsgivare samman till dryftande av det gemensamma intresse, som företagets förkovran innebär. En driftsnämnd med representanter från såväl arbetsgivare som anställda ger den rent formella grundvalen för frågornas behandling. Men som reellt underlag för en fruktbarande samverkan måste man dessutom förutsätta inte bara ett verkligt intresse å arbetarnas sida, utan även för deras del en tillgång till för frågornas bedömande nödvändiga fakta, vilka icke alltid ge sig som en naturlig frukt av iakttagelser under det dagliga arbetet.

I den mån dessa fakta bestå i vissa allmänna kunskaper rörande tekniska och ekonomiska spørsmål, blir det uppenbarligen en angelägenhet för arbetarna själva att avhjälpa förefintliga brister. Fackföreningsrörelsens möjligheter att i detta fall göra en insats och samhällets intresse av att ge arbetarna sitt stöd behöva här endast antydast. För alla dem, vilka både i arbetareklassens strävan efter större allmän bildning och i dess bättre tekniska och ekonomiska utbildning se en borgen för hela samhällets icke blott snabbara utan även lugnare utveckling, måste det förefalla synnerligen önskvärt att kunna knyta samman dessa mål med arbetarnas naturliga strävan efter en bättre och friare ställning på det ekonomiska verksamhetsfältet. Och en väg öppnad för dugligheten att med utgångspunkt i en utförande kroppsarbeters ställning nå fram till ansvarsfulla uppgifter och verkligt inflytande inom företaget, utan att därför nödvändigt behöva bryta de gamla förbindelserna och träda i tjänst hos en främmande kapitalmakt, denna möjlighet öppnar utsikter att åtminstone mildra den svåra motsättning inom hela uppfostringsväsendet, som utgör en spegling av bestående klyftor i själva samhällsbyggnaden.

Men utom dylika kunskaper av mera allmän art ifråga om den egna industriens tekniska och ekonomiska förhållanden kräves uppenbarligen kännedom om vissa fakta rörande det särskilda företaget och det enskilda fallet, om arbetarna inom driftsnämnderna skola kunna bilda sig en grundad

mening om värdet av framkomna uppslag och ha möjligheter att bedöma det egna företagens bästa. En inblick i företagens tekniska och ekonomiska förhållanden utöver den, som iakttagelser under arbetet och studier där bredvid kunnat skänka arbetaren, är sålunda en förutsättning för att driftsnämnderna skola kunna fylla sin uppgift. Det anmärkes möjligen, att ifråga om de små detaljförbättringar, där man kanske främst vågar hoppas något av arbetarnas initiativ, sitta dessa just inne med den nödvändiga specialkunskapen av teknisk natur. Emellertid är det lika tydligt, att även i de minsta detaljer alla förslag till tekniska och organisatoriska förbättringar ha en ekonomisk sida, som ofta blir avgörande, och material för dess bedömning kan endast av arbetsgivaren ställas till driftsnämndens förfogande. När det gäller större förändringar ligger saken lika klar. Även under antagande att alla dylika uppslag komma från ledningens sida, är arbetarnas villiga medverkan en faktor av betydelse, och om den skall vinnas, böra ju arbetarna genom sina representanter först ha skaffat sig en övertygelse om att deras intressen inte av den planerade omgestaltningen lida skada. Och i samma mån som man inom driftsnämnderna på allvar tar upp till behandling frågorna om arbetarnas bristande solidaritet med företaget, deras fruktan för följderna av tekniska förbättringar, deras misstänksamhet mot ledningens avsikter, kort sagt hela raden av de problem, som här ovan tidigare förklarats vara av grundläggande betydelse för produktionens framtid. så är det inte gärna tänkbart, att de med framgång skola kunna diskuteras och bringas närmare någon slags lösning utan ett underlag av fakta rörande organisation, förvaltning och ekonomiska förhållanden, som för närvarande endast stå till arbetsgivaresidans förfogande. Driftsnämndernas rättigheter i nu förevarande avseende ha blivit formulerade med stor försiktighet och under reservationer, som åtminstone formellt kunde synas ge arbetsgivaren möjlighet att göra den avsedda inblicken tämligen illusorisk. Att bestämmelserna likväl på många håll komma att uppfattas såsom alltför vittgående, synes ganska sannolikt. Kommittén tror sig emellertid ha grundad anledning till antagandet, att förslaget även i denna punkt ingenting innehåller. vartill man på sakliga grunder behöver ställa sig avvissande inom sådana arbetsgivarekretsar, som verkligen önska förhandling och samverkan för främjande av produktionens intressen.

Ty det bör ännu en gång till sist och som en sammanfattning upprepas: förslaget är icke något försök att »lösa den industriella demokratiens problem». Det är av skäl som i den föregående motiveringen blivit framlagda icke något försök att på lagstiftningens väg skaffa arbetarna »medbestämmanderätt över industrien» eller »tryggt inflytande på vederbörande företags förvaltning och allmänna utveckling». Det är i stort sett ingenting annat än en *förhandlingsordning mellan arbetsgivare och fackföreningar* rörande en rad för båda parterna betydelsefulla problem, som dessa tidigare i regel undvikit att diskutera, jämte bestämmelser om *tillhandahållande av vissa fakta och upplysningar* för att ge åt förhandlingarna nödigt underlag.

Om ur dessa förhandlingar komma att framgå förslag att med statsmakternas bistånd skapa mera demokratiska former för industriens förvaltning. eller om man väljer att under fullt bevarad rörelsefrihet för båda parterna låta organisationernas faktiska styrka bestämma arten och graden av fackföreningarnas verkliga medinflytande, därom kan endast framtiden ge besked. Inte ens den omfattning, vari dylika förhandlingar över huvud taget kunna komma att äga rum, kan med visshet förutsägas. Ty driftsnämndernas

upprättande har gjorts beroende av eu från arbetaresidan utgående önskan. Förslaget är med ett ord sagt en dörr, som lagstiftningen öppnar, och genom vilken fackföreningsrörelsen, om den så vill, kan träda i beröring med produktionens problem på ett annat sätt än hittills.

Att man från fackföreningshall kan vara tveksam inför steget över tröskeln, är begripligt. Det synes icke lova omedelbara fördelar. Det förutsätter en viss uppfattning av arbetareklassens intressen på lång sikt och en villighet att för dessa mera avlägsna och därför alltid mera osäkra mål offra något av den invanda hållningen gent emot företaget och produktionen. Den majoritet inom kommittén, som står bakom förevarande allmänna motive-ring, har utgått ifrån, att en mera aktiv verksamhet för produktionens befrämjande måste bli en av fackföreningsrörelsens framtidsuppgifter, och är övertvgad om att även ett första förberedande steg i denna riktning ligger inte blott i fackföreningsrörelsens eget utan också i hela samhällets intresse.

Vad arbetsgivarna beträffar, kunna de ju enligt förslaget icke formellt lägga hinder i vägen för driftsnämnders upprättande. Men deras praktiska medverkan är utan tvivel erforderlig, om nämnderna skola kunna på avsett vis funktionera. Och man kan inte bortse ifrån, att villigheten till en dylik medverkan under olika förhållanden kan vara mer eller mindre framträdande, att den kan växla under intryck av styrkefördelningen på det industriella stridsfältet, av förskjutningar hos den allmänna maktbalansen inom samhället och den därmed följande förnimmelsen av det bestående hållfasthet eller det oundgängliga i förändringar. Även från denna sida sett undandrar sig framtiden vårt bedömande. Det enda säkra är, att hela det föreliggande förslaget förutsätter en viss grad av förhandlingsvillighet, bygger på en ömsesidig vilja till samverkan. Skulle denna vilja definitivt saknas, betyder det, att den föreslagna vägen visat sig ofrankomlig och att problemet får tas upp till behandling med andra medel och i annan ordning.

Även i denna punkt torde det emellertid vara tillåtet att uttala vissa förhoppningar. Tillfälliga förskjutningar i makt- och stämningsslaget kunna inte länge skymma undan allvaret i ett alltjämt bestående problem. Och de risker, för vilka man ryggar tillbaka — kanske inte på grund av de föreslagna, omedelbara åtgärderna, men då man hör dem framställas såsom inledande steg till en utveckling, som ingen kan överblicka — dessa möjliga risker får man väga, inte mot det molnfria lugnet i ett drömland, utan mot den bistra verkligheten omkring oss, mot de faktiska riskerna i ett tillstånd, som vid det förevarande utredningsarbetets början enhälligt kunde karakteriseras såsom i längden ohållbart. Från denna utsiktspunkt skall fackföreningsrörelsens strävan efter inflytande över industrien, arbetareklassens alltmera vaknande intresse för produktionen, kanske för att bruka ett berömt gammalt ord, »te sig icke som en fara utan som en möjlighet till räddning ur en stor fara för näringsliv och samhälle.»

De av kommittén uttalade förhoppningarna rörande arbetsgivarnas hållning kunna synas redan vara jävade av det praktiskt taget enhälliga avstyrkande, varmed lagförslaget blivit mött från organisationer av arbetsgivare eller dem närstående. Då vi likväl anse det riktigt att föra frågan fram till riksdagens prövning, ha väsentligen tvenne synpunkter varit avgörande.

Å ena sidan finns det en gammal erfarenhet om att så gott som varje steg på den sociala lagstiftningens väg, där samhällets intresse syntts kräva en utvidgning av arbetarnas rättigheter eller en förbättring i deras läge, med stor energi blivit bekämpat från arbetsgivaresidan under framhävande av de olyckor för näringslivet, som måste bli följderna. När steget väl tagits ut, har man vanligen förvånande snabbt funnit sig tillrätta med det nya läget. Man har skäl för antagandet, att nu diskuterade lagförslag icke skall visa sig vara ett undantag.

Å andra sidan har det syntts oss önskvärt, att redan nu låta folkrepresentationen till granskning och bedömande upptaga de nya och betydelsefulla tendenser, för vilka det nu framkomna förslaget är ett uttryck. Det vittnar om en villighet från fackföreningarnas sida att träda in såsom aktiva medarbetare för industriens förkovran och detta i en situation där utsikterna till *omedelbara* ekonomiska fördelar för arbetarna inte kunna utgöra något framträdande motiv, och där de nya rättigheterna åt fackföreningarna måst mycket starkt begränsas. Det borde vara ett allmänt samhällsintresse att på allt sätt stärka dessa tendenser och ge dem möjligheter att ta sig uttryck i den praktiska verkligheten.

På grund av det sålunda anförda hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av en lagstiftning om driftsnämnder i huvudsaklig överensstämmelse med de grundlinjer som framlagts i den kungl. kommitténs förslag till lag om driftsnämnder jämte i motiveringen ovan upptagna tilläggsförslag.

Stockholm den 21 januari 1924.

Gustav Möller.
Rickard Sandler.

Ernst Wigforss.
Gustaf Nilsson.
Olof Olsson.

**Förslag till
Lag om driftsnämnder**

1 §.

För att vid företag inom industri och hantverk bereda arbetarna vidgad insikt i produktionen och ökad förmåga till aktiv verksamhet för dess främjande, samt för åvägabringande av en förbättrad samverkan mellan företagens arbetare och ledning, skola, på sätt denna lag stadgar, driftsnämnder inrättas.

2 §.

1 mom. Där vid företag inom industri eller hantverk, varest minst 25 arbetare äga full sysselsättning, arbetare organiserat sig i fackförening eller verkstadsklubb, ansluten till organisation, som omfattar arbetare från hela riket eller viss del därav inom samma fack eller industri, äger sådan fackförening eller verkstadsklubb genom särskild omröstning fatta beslut om inrättande av driftsnämnd vid företaget. För att sådant beslut må äga giltighet, skall i omröstningen deltaga minst hälften av i företaget anställda arbetare, och skall beslutet biträdas av minst tre fjärdedelar av i omröstningen deltagande.

2 mom. I företag inom industri eller hantverk, där mindre än 25 men flera än 4 arbetare äga full sysselsättning, må under enahanda villkor och i samma ordning, som i 1 mom. sägs, beslut fattas om utseende av tvenne ombud för arbetarna att sammanträda med arbetsgivaren eller dennes ombud, varvid i tillämpliga delar skall gälla vad om driftsnämnd stadgas.

3 mom. Förekomma inom företag, varå denna lag äger tillämpning, flera sådana arbetareorganisationer, som i 1. mom. sägs, skall gälla, att samtliga dessa organisationer må gemensamt deltaga i beslut eller val enligt denna lag, samt att vad i övrigt om arbetareorganisation stadgas skall i tillämpliga delar gälla samtliga dessa organisationer.

4 mom. Driftsnämnd må jämväl inrättas i annat företag än i 1 och 2 mom. sägs, efter avtal härom mellan arbetsgivaren och sådan fackförening eller verkstadsklubb inom företaget, som i 1 mom. sägs.

3 §.

1 mom. Med arbetare förstås i denna lag en av arbetsgivaren eller å hans vägnar anställd person, som utför avlönat arbete i företagets tjänst, dock icke verkmästare, förman eller annan överordnad.

2 mom. Med förman förstås i denna lag envar, som i huvudsak utövar tillsyn över arbete, själv i regel ej deltagar däri och av arbetsgivaren åtnjuter fast lön för månad eller längre tidsperiod.

4 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst företag är att hänföra till sådant, varå denna lag äger tillämpning, eller huruvida viss arbetstagare är att enligt lagen räkna såsom arbetare.

5 §.

1 mom. Sedan beslut enligt 2 § fattats om inrättande av driftsnämnd samt överläggning mellan arbetsgivaren och förefintlig arbetareorganisation

ägt rum om driftsnämndens lämpliga storlek, skola de till denna organisation anslutna arbetare bland sig välja minst tre, högst nio ledamöter till driftsnämnden, jämte lika antal suppleanter för dem. Arbetsgivaren skall utse högst tre ledamöter jämte erforderligt antal suppleanter.

Kan vid överläggning som nu sägs enighet icke uppnås om driftsnämndens storlek, må på framställning av endera parten arbetsrådet träffa avgörande om antalet representanter för vardera parten.

2 mom. Val till driftsnämnd skall, utom i fall, som i 3 mom. sägs, äga rum under november månad för därpå följande kalenderår.

3 mom. Där driftsnämnd första gången upprättas, må val till sådan nämnd förrättas jämväl under annan tid av året än i 2 mom. sägs, och skall i det fall uppdrag att vara ledamot eller suppleant av nämnden gälla för såväl löpande som därpå följande kalenderår.

6 §.

Förekomma bland valmännen flera yrkesgrupper, skall såvitt möjligt varje sådan grupp bliva i förhållande till sin storlek företräd i driftsnämnden.

7 §.

För befordrande av driftsnämndens förmåga att utöva en för produktionen gynnsam verksamhet böra till ledamöter utses arbetare med sakkunskap och erfarenhet samt representanter för arbetsgivaren, genom vilka nämnden tillförsäkras erforderliga tekniska och ekonomiska insikter.

8 §.

1 mom. Där arbetareorganisation, som i 2 § sägs, har att sammanträda för beslut eller val enligt denna lag, skall med tillämpning i övrigt av den för organisationen gällande ordning iakttagas, att kallelse till sådant sammanträde med angivande av dess ändamål skall minst fem dagar före sammanträdet anslås i arbetslokal eller å annan lämplig plats. Där närmare bestämmelser i nu sagda avseende anses erforderliga, må de i 2 §, 1 mom. nämnda organisationer härom träffa avgörande.

2 mom. Avgår ledamot av driftsnämnd under arbetsåret, skall suppleant inträda i den avgångnes ställe. Möter härför hinder, må arbetareorganisation respektive arbetsgivare utse ny ledamot och suppleant för återstoden av valperioden.

3 mom. På föranstaltande av arbetareorganisationens styrelse skall beslut enligt 2 § om inrättande av driftsnämnd medelst överlämnande av behörigen justerat protokollsutdrag ofördröjligen meddelas arbetsgivaren, samt, sedan val enligt 5 § förrättats, förteckning tillställas honom över till ledamöter och suppleanter i driftsnämnden utsedda arbetare.

4 mom. Det åligger arbetsgivaren att, såsom i 1 mom. sägs, utfärda kallelse till det första sammanträdet med driftsnämnden. Detta sammanträde skall, i fall som i 5 §, 2 mom. sägs, hållas senast den 15 januari. I fall, som i 5 §, 3 mom. sägs, skall det första sammanträdet med driftsnämnden, hållas senast sex veckor efter det arbetsgivaren erhållit meddelande om att val till nämnden förrättats. Arbetsgivaren skall vid utfärdande av kallelse jämväl uppgiva av honom utsedda ledamöter och suppleanter i driftsnämnden.

9 §.

Om vid företag väsentlig förändring äger rum vare sig i de organiserade arbetarnas antal, eller i deras fördelning på yrkesgrupper, skall arbetsrådet, efter yrkande av mer än halva antalet av företagets organiserade arbetare, omedelbart förordna om nya val till driftsnämnd, att äga rum tidigast tre, senast sex veckor efter förordnandet. Framställning med yrkande om nya val enligt denna paragraf skall ingivas till driftsnämnden, som har att snarast befordra framställningen i behörigt skick till arbetsrådet.

10 §.

Valbar till ledamot och suppleant av driftsnämnd är envar svensk undersåte, som icke på grund av honom ådömd straffpåföljd är förhindrad att utöva allmän befattning. Till ledamöter och suppleanter skola såvitt möjligt väljas arbetare, som uppnått tjugutre års ålder och som under en tid av minst ett år närmast före valtillfället varit i företagets tjänst anställda. Vid enighet mellan arbetsgivare och arbetareorganisations styrelse må befrielse från här stadgade valbarhetsvillkor beträffande ålder och anställningstid medgivas.

11 §.

1 mom. Driftsnämnd utser inom sig ordförande och vice ordförande, att tjänstgöra för den tid, de blivit till ledamöter utsedda, dock att, efter därom inom nämnden framställt yrkande, ordförande utses växelvis och i av nämnden beslutad tur bland av arbetareorganisation och av arbetsgivare utsedda ledamöter. Då av arbetsgivare utsedd ledamot väljes till ordförande, skall av arbetareorganisation utsedd ledamot väljas till vice ordförande, och omvänt.

När både ordföranden och vice ordföranden äro förhindrade att vid nämndens sammanträde närvara, skall nämnden utse annan ledamot att för tillfället leda förhandlingarna.

2 mom. Till sekreterare må nämnden icke utan arbetsgivarens godkännande utse person, som icke är anställd vid företaget.

3 mom. Framställningar till driftsnämnden skola skriftligen ingivas till ordföranden eller sekreteraren.

12 §.

1 mom. Driftsnämnd må ej handlägga ärende, där ej kallelse till sammanträde jämlikt 8 §, 4 mom. eller 13 § utfärdats samt mer än halva antalet ledamöter eller suppleanter för dem kommit tillstädes.

2 mom. Driftsnämnd äger själv bestämma sin arbetsordning.

3 mom. Vid driftsnämnds sammanträde skall protokoll föras, vilket senast vid följande sammanträde skall justeras.

4 mom. Såsom driftsnämnds beslut gäller den mening, varom de flesta röstande förenat sig. Falla rösterna lika för olika meningar, gäller såsom beslut den mening, som ordföranden biträder.

13 §.

1 mom. Driftsnämnd skall efter av ordföranden i god tid utfärdad kallelse sammanträda en gång varje månad, där icke driftsnämnden själv annorlunda bestämt, dock att under allmän arbetsinställelse i företaget (strejk

eller lockout) ordförande icke äger skyldighet att sammankalla driftsnämnden. Dessutom skall ordföranden, när han finner särskilda skäl därtill föranleda, eller arbetsgivaren, eller mer än halva antalet av driftsnämndens ledamöter det begär, kalla nämndens ledamöter till extra sammanträde.

2 mom. Sammanträde skall i regel hållas utom ordinarie arbetsid, där icke

- a) arbetsgivaren annorledes bestämmer, eller
- b) tekniska skäl nödvändiggöra sammanträdes hållande under ordinarie arbetstid.

3 mom. Ledamot av driftsnämnd äger åtnjuta skäligt av driftsnämnden fastställt årsarvode, högst etthundra kronor, ävensom i fall, varom i 2 mom.

a) och b) sägs, ersättning för mistad arbetsförtjänst.

4 mom. Arbetsgivaren skall ställa lokal till förfogande för driftsnämndens sammanträden samt bestrida arvoden och ersättning till nämndens ledamöter enligt 3 mom., ävensom övriga med nämndens sammanträden förenade nödvändiga utgifter.

14 §.

Av arbetareorganisation vald ledamot av driftsnämnd må icke skiljas från sin anställning vid företaget med mindre tvingande skäl därtill föranleda.

Efter anmälan av ifrågakommande ledamot må driftsnämnden, om den finner anledning därtill föreligga, avgiva yttrande över av arbetsgivaren anförda skäl till avskedande, jämte förslag till medling. Kan icke härigenom samförstånd mellan parterna ernås, må tvisten genom driftsnämndens försorg anmälas för vederbörande förbundsorganisationer.

Till dess tvist om avskedande, varom här ovan oförmåles, blivit slutgiltigt avgjord, skall arbetare anses kvarstå såsom ledamot av driftsnämnden, utan avseende därvid, om han under den tid är i företagets tjänst anställd. Detta stadgande skall dock icke äga tillämpning, därest arbetaren tager anställning i annat företag eller från orten avflyttar.

15 §.

1 mom. Den, som blivit till ledamot eller suppleant i driftsnämnd utsedd, må avsäga sig uppdraget, om han varit ledamot av driftsnämnden under de sist förflutna två åren, om han uppnått sextio års ålder, eller visar laga förfall. Härförutom må driftsnämnden, när den eljest finner särskilda skäl föreligga, godkänna avsägelse.

2 mom. Där ledamot eller suppleant upphör att vara till driftsnämnd valbar, skall han därmed anses hava frånträtt sin befattning i driftsnämnden.

16 §.

1 mom. Driftsnämnden åligger att tillvarataga arbetarnas tekniska erfarenheter och insikter, så att dessa i möjligaste mån komma produktionen till godo, ävensom att utveckla arbetarnas förmåga till aktiv verksamhet i produktionen.

Arbetsgivaren åligger att bereda driftsnämndens ledamöter tillfälle att taga kännedom om produktionstekniken vid företaget och att lämna härför erforderliga upplysningar samt att, i den mån så utan särskild kostnad eller uppenbar olägenhet kan ske, inför driftsnämnden klargöra produktionspro-

cessen, dock att arbetsgivare icke är pliktig visa eller omtala sådana tekniska anordningar eller rön, vilkas uppenbarande kan medföra skada för företaget.

Driftnämnden bör, i den mån så ske kan, bereda arbetarna inom företaget tillfälle till ökad kunskap angående det arbete de utföra, ävensom angående företagens tekniska organisation.

2 mom. Driftnämnd skall, i den mån så ske kan, beredas tillfälle att avgiva yttrande ifråga om förändringar i de tekniska anordningarna inom företaget. Nämnden äger rätt att, när den så finner påkallat, till arbetsgivaren inkomma med yttrande eller förslag i tekniska frågor berörande företaget.

17 §.

1 mom. Driftnämnden skall verka för bästa möjliga ekonomi i driften, såsom undvikande av slöseri med arbetskraft, råmaterial, bränsle, drivkraft, verktyg, maskiner och inventarier, driftsmaterialier och förbrukningsartiklar m. m. För den skull äger nämnden rätt att av arbetsgivaren, där så är möjligt, erhålla erforderligt material för beräkning av driftskostnaderna och i övrigt för bedömning av hithörande förhållanden. Det åligger arbetsgivaren att efter framställning från driftnämnden i detta hänseende lämna erforderliga förklaringar. Driftnämnden äger dock icke kräva kännedom om sådana ekonomiska förhållanden, som hänföra sig till arbetsgivarens allmänna affärsställning, eller vilkas uppenbarande kan medföra skada för företaget.

2 mom. Driftnämnden skall, i den mån så ske kan, av arbetsgivaren beredas tillfälle att avgiva yttrande ifråga om avsevärda förändringar i de ekonomiska förhållandena inom företaget. Nämnden äger rätt att, när den så finner påkallat, till arbetsgivaren inkomma med yttrande eller förslag i ekonomiska frågor berörande företaget.

3 mom. Arbetsgivaren skall en gång var tredje månad lämna driftnämnden en redogörelse över företaget och affärernas allmänna läge och gång.

18 §.

1 mom. Driftnämnd åligger att till produktionens säkerställande och främjande verka för ett gott förhållande mellan företagens arbetare och arbetsledningen, och äger driftnämnden att upptaga till behandling alla sådana frågor, vilka beröra arbetarna personligen i deras förhållande till företaget, och icke falla under ifrågakommande arbetareorganisations givna verksamhetsområde, samt däröver avgiva yttranden och förslag.

2 mom. Där avskedande av arbetare ägt rum eller ifrågasättes under omständigheter, som kunna tolkas såsom kränkning av föreningsrätten eller avskedandet eljest kan anses såsom oberättigat, må driftnämnden, på begäran av arbetareorganisation inom företaget, varom i 2 § förmåles, avgiva yttrande i ärendet. Där arbetsgivare finner sig icke kunna godkänna sådant nämndens yttrande, må ärendet hänskjutas till vederbörande förbundsorganisationer.

3 mom. Där inskränkning i driften finnes nödvändig, skall arbetsgivaren snarast möjligt, innan åtgärd vidtages, giva driftnämnden meddelande härom. Där i sammanhang med driftinskränkningen avskedande av arbetare av arbetsgivaren ifrågasättes, må driftnämnden i ärendet avgiva yttrande och förslag. Där arbetsgivare icke finner sig kunna godtaga sådant driftnämndens yttrande eller förslag, må ärendet hänskjutas till vederbörande förbundsorganisationer.

19 §.

1 mom. Driftnämnd skall hava sin uppmärksamhet riktad på verkstäl-landet och efterlevandet av i lag eller eljest av offentlig myndighet utfärdade bestämmelser om arbetarskydd samt, där så prövas nödigt, i första hand genom anmälan hos arbetsgivaren söka rättelse i förefintligt missförhållande.

2 mom. Driftnämnden skall utse en i företagens tjänst anställd arbetare, som jämte en representant för arbetsgivaren har till uppgift att, där arbetare skadat sig i arbetet, för såvitt prövas nödigt omedelbart verkställa under-sökning om anledningen till och omständigheterna vid olyckans timande. Vid av polismyndigheten i orten, jämlikt 21 § av lag den 16 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete föranstaltad undersökning skola nu sagda personer beredas tillfälle avgiva yttrande.

20 §.

Där arbetsgivare efter anmodan av offentlig myndighet till densamma meddelar uppgifter rörande frågor, med vilka driftnämnd enligt denna lag äger taga befattning, skola sagda uppgifter utan dröjsmål av arbetsgivaren ställas till nämndens förfogande.

21 §.

Överenskommelse angående andra uppgifter för driftnämnd än i denna lag sägs må endast träffas mellan arbetsgivaren eller dennes organisation å ena sidan samt de i 2 § sagda arbetareorganisationer eller dessas överorga-nisationer å andra sidan.

22 §.

1 mom. Ledamot eller sekreterare i driftnämnd, som under den tid han innehar sådan befattning eller under därpå närmast följande två år obehö-rigen använder sig av eller yppar fabrikationssätt, anordning, affärsförhål-lande eller annat, varom han i denna sin befattning erhållit kännedom och som han vet utgöra en arbetsgivarens yrkeshemlighet, straffes, där ej brottet är enligt annan lag med högre straff belagt, med böter från och med ett-hundra till och med ettusen kronor eller med fängelse högst sex månader, eller, där brottet anses hava skett av obetänksamhet, med böter, högst fem-hundra kronor.

2 mom. Ordförande i driftnämnd, vilken underlåter att jämlikt 13 §, 1 mom. kalla nämndens ledamöter till ordinarie sammanträde, straffes med böter, högst tvåhundra kronor.

3 mom. Arbetsgivare, vilken underlåter att jämlikt 8 §, 4 mom. utfärda kallelse till det första sammanträdet med driftnämnden eller att därvid upp-giva av honom utsedda ledamöter och suppleanter, eller vilken icke ställer sig till efterrättelse bestämmelserna i 13 §, 4 mom., straffes med böter, högst tvåtusen kronor.